

PREFAȚA

Sânt mai mulți ani de zile de când Ministeriul de Instrucție mi-a cerut o Istorie a Bisericii Române.

Nu mai trebuie să stăruim asupra nevoii ce eră de a se dà clerului nostru și acelor persoane care se interesează de Biserică, în care se cuvine a vedea una din formele cele mai vechi și cele mai bogate ale vieții noastre naționale, o carte în care să se înfățișeze, pe temeiu de acte autentice, întrebuintate cu spirit critic, o istorie a dezvoltării Bisericii românești, în serviciul căreia stau unii și pentru buna stare și rostul cinstit al căreia au datoria de a se îngriji ceilalți. Nimic nu poate fi mai folositor pentru ca preoții noștri să înlăture anume ispite, pentru ca ei să cultive anumite indeletniciri potrivite cu demnitatea și chemarea lor, nimic nu poate fi mai priincios pentru a-i face să înțeleagă marea misiune culturală, socială și națională care li se impune, legătura strânsă ce trebuie să păstreze cu poporul, cultul de artă și carte cu care sânt datori, mândria la care au drept îndată ce vor urmă bunele tradiții, decât priveștița unei vieți organizate, aproape milenare, în cursul căreia Mitropolii, Episcopii, Egumenii și așa de adesea ori și smeriții călugări ori umilii preoți de mir au dat poporului, ei singuri aproape, toată învățătura, au înzestrat neamul cu o limbă literară, cu o literatură sfântă, cu o artă în legătură cu

gustul și cu nevoile lui, au sprijinit Statul fără să lase a fi înghițiți de dânsul, au călăuzit neamul pe drumurile pământului fără a-și desface ochii dela cer și au ridicat mai sus toate ramurile gospodăriei românești, — dând istoriei noastre cărturari, căuigrafi, sculptori în lemn, argintari, oameni de Stat, ostași, mucenici și sfinți.

Dacă o parte din lucrările mele nu m'ar fi pregătit pentru sarcina de a scrie Istoria Bisericii românești, dacă ele nu mi-ar fi pus la îndemână un material adunat laolaltă, criticat și adus în legătură cauzală, n'aș fi primit sarcina ce mi se făcuse onoarea de a mi-o încredința. Chiar așa însă, având, dela început, orientarea cuvenită și elementele de informație cerute, am simțit două greutăți, pe care nu le-am putut birui până astăzi, când lucrarea de mult făgăduită și pusă la cale poate să apară.

Întâiu eră nevoie să văd un foarte mare număr de mă-năstiri și biserici. Cele mai însemnate și vestite aveau să-mi dea lămuriri biografice și note artistice de care nu poate fi lipsit acela care voiește să scrie, nu o cronică a diferitelor eparhii, confundate în aceeași serie cronologică, ci o istorie a vieții bisericesti așa cum ea se revarsă pe tărâmurile ce trebuie să fie în chip firesc atinse de dânsa. Dar aveau interes și micile biserici ori schituri de sihastri, — pe de o parte pentru știrile neașteptate pe care le pot da, însă mai ales pentru a se căpăta întipărirea rosturilor populare întinse și felurite ale Bisericii pe care aveam s'o urmăresc.

Aceste cercetări mi-au cerut mai mulți ani de zile, și am găsit încă, din fericire, timpul material să le întreprind, neavând atunci grelele și multele ocupații care mă țin pe loc astăzi.

O a doua greutate stăteă în caracterul însuși al subiectului. Ce poate fi pentru istoricul ei, pentru istoricul român al ei, Biserica noastră? Forme bisericesti deosebite au fost necesitate de ființa a două Principate pentru viața

politică a neamului nostru. Biserica metropolitană a Moldovei a avut alte condiții alese decât Biserica metropolitană a Țerii-Românești, care alcătuiă și aceasta un organism bine hotărât. În al doilea rând, Ținuturile desfăcute, prin nenorociri și fatalități istorice, de cele două țeri au avut din clipa sfășierii alte alcătuirii, în legătură cu interesele și datințele Statelor cuceritoare. În al treilea rând, Ardealul, Banatul, părțile unghurești n'au avut a face decât în anume puncte și trecător cu organizația politică a Românilor liberi, și viața lor bisericească s'a găsit deci în alt cadru și supt alte înrâuriri. În sfârșit împrejurările în legătură cu ocupația austriacă la începutul veacului al XVIII-lea au dat acelor provincii ale românismului, încă o formă bisericească, a Bisericii unite, în legătură cu Roma și îndreptată mai adesea dușmănește față de vechea Biserică ortodoxă a Românilor de peste munți.

Se pot cuprinde toate aceste dezvoltări în una singură?

Din punctul de vedere strict bisericesc, cu greu. Când însă un mirean, care pune temeiul înainte de toate pe rosturile ființei naționale, iea asupra-și, cu respectul cuvenit și cu silința ce trebuie pentru a înțelege ideile călăuzitoare ale eroilor săi, scrierea Istoriei Bisericii românești, el poate găsi, deși nu fără mari greutateți, calea potrivită. Prin scrierea «Istoriei poporului românesc» publicată în limba germană, ca și prin «Istoria Românilor pentru poporul românesc» cred că am putut dovedi că, peste hotarele fără trăinicie ale formelor politice, se poate scrie o istorie a tuturor Românilor, înlănțuindu-se acele fenomene politice care au în adevăr însemnătate, prin izvorul comun al culturii,— cultură de tradiții sufletești, de obiceiuri economice și agrare, de drept românesc, de limbă, întrebuițată pe rând în cântec și poveste, în carte bisericească și predică, în poezie, istorie și cugetare liberă.

Și, când are cineva numai viața bisericească înaintea ochilor, unitatea,—fără care nu se poate scrie niciodată o

carte adevărată —, legătura strânsă, înțelegerea deplină, lumina și viața, organizația nu se pot afla pe altă cale. Istoria bisericească a Românilor constă — și există în această calitate — din neconținutul joc de înrâuriri culturale, de mișcări în domeniul ideilor, de schimburi de conștiință, de colaborare pe teren cultural — cu ținta religioasă osebitoare, în tot cuprinsul neamului. E urmărirea pe bază națională, în hotare naționale, în condiții sufletești naționale a legăturilor acelora dintre oameni, ca suflete vii răspunzătoare, dăruite cu nemurire, și ființa dumnezeiască veșnică din care ele pornesc după învățătura revelată cuprinsă în cărțile sfinte și lămurită prin apostoli, prin Sfinții Părinți și prin teologii celor d'întâiu timpuri.

Astfel am înțeles menirea mea; această concepție mi-a impus-o subiectul însuși când s'a desfăcut înaintea mea, și eu am căutat a-i da expresie în această carte.

Mulți vor dori alte judecăți, în anumite momente ale dezvoltării vieții noastre bisericești. Fîndcă îndrăznesc a se deosebi în felul lor de credință și închinare, teologii trebuie să stăruie mult asupra legitimității acestei deosebiri. Fiecare din punctul său de vedere poate aduce argumentele sale, și credincioșii sînt obișnuiți a le primi. Ele nu pot avea însă aceiași valoare pentru cel care a prins o viață și o urmărește fără alt principiu decît al constatării răbdătoare, așa cum înaintea lui se desfășură cursul ideilor și al împrejurărilor. Față de adevărurile credinței, adesea tălcuite în feluri ce nu se asemănă, punctul său de vedere îl are și neamul care dă Bisericii un caracter național. Un conflict se întîmpină adesea între rigiditatea doctrinei și relativitatea primirii ei de acel neam, fără de care primire însăși ideea Bisericii naționale dispare. Istoricul vede acest conflict; el nu se dă de o parte sau de cealaltă, între altele și pentru aceea că din acest conflict tocmai se desface o formă particulară a vieții, pe care el trebuie s'o

zugrăvească, formă care țintește nestrămutat la cer, dar își are, și trebuie să-și aibă, rădăcinile în pământ. Și, când ramurile se răsfiră sus, el nu va țineă atâta socoteală de această dezbinare, atunci când vede același trunchiu, aceleași mijloace de hrană din același pământ, și când știe că în acciși clipă după aceleași legi și ramurile cele mai depărtate vor avea aceleași flori și vor da aceleași roade.

Laude nu aștept, și n'am nevoie de ele. De un lucru aș dori să fiu cruțat, de acele procese cu privire la amănunte, care nu scad o carte, ci arată punctul de vedere scăzut al specialistului care se improvizează judecător. De orice adausuri și observații competente voi u țineă seamă însă la o ediție viitoare, — dacă se poate așteptă așa ceva în împrejurările actuale, încă așa de nenorocite.

N. IORGA.

26 Octombrie 1908.
